

Küçükbaş Hayvan Yetiştirme (Koyun Yetiştirme) 5. Hafta

Prof. Dr. Mehmet ERTUĞRUL

Kuzu Büyütme

- ⌘ Doğumun ardından silinip kurulan kuzuların doğum sırasında kopan göbek kordonlarının doğumdan sonraki ilk yarım saat içerisinde tentürdiyotlanması gerekir.
- ⌘ Böylece muhtemel enfeksiyonlar önlenmiş olur.
- ⌘ Doğumu izleyen en kısa süre içerisinde kuzuların analarını emerek yeterince kolostrum (ağız sütü) almaları sağlanmalıdır.

Kuzu Büyütme

Devam

- ⌘ Kolostrum ananın bağışıklığının yavruya iletilmesini sağlayan globulinleri içermesi nedeni ile çok önemli bir besindir ve en geç doğumu izleyen 72. saate kadar kuzuya içirilmelidir.
- ⌘ Kolostrumun kuzuda neden olacağı hafif ishalden korkulmamalıdır.
- ⌘ Aksine, ishal; uterusta bulunduğu sırada kuzunun sindirim sisteminde birikmiş olan **mekonyumun** atılması açısından gerekli ve yararlıdır.

Kuzu Büyütme

Devam

- ⌘ Doğumdan sonra anasını kaybeden, anası tarafından emzirilmeyen, anasının sütü yeterli olmayan veya anası ölen kuzuların çok sütlü koyunları emmeleri çoban tarafından sağlanmalıdır.
- ⌘ Kuzulamaların devam ettiği süre içerisinde havaların elverişli olması halinde yeni doğuran koyunlar doğumdan 1 hafta kadar sonra kuzulu koyunlardan oluşan sürüye katılırlar ve kuzuları ile birlikte ağıla yakın yerlerde otlatılırlar.
- ⌘ Sürü fazla büyük değilse doğuranları ayrı bir sürü yapmaya gerek yoktur.

Kuzu Büyütme

Devam

Eğer ağıl yakınında mera yoksa ve havalar yeterince sıcak değilse koyunlar meraya çıkarılır, kuzular ağılda tutulur. Koyunlar akşam meradan döndüklerinde doğurmuş olanların kuzularını emzirmeleri sağlanır.

Emzirme sırasında deneyimli çobanlar kuzuların anaları ile kısa süre içerisinde buluşmalarını sağlarlar. Emzirmeden sonra kuzular ayrı bir bölmeye konulabilecekleri gibi anaları ile birlikte de bırakılabilirler.

Gece analarından ayrılan kuzuların ertesi sabah koyunlar meraya çıkarılmadan önce yeniden emiştirilmeleri gerekir.

Anaları ile birlikte geceleyen kuzular ise sürü meraya çıkmadan önce analarından ayrılırlar.

Kuzu Büyütme

Devam

- ⌘ Türkiye'de kuzular genellikle 2.5 ay analarını emerler.
- ⌘ Koç katımı gibi doğumlar da 5-6 hafta süre ile devam etmektedir.
- ⌘ Bu nedenle kuzuların hepsini aynı anda süttten kesmek doğru değildir.
- ⌘ Çünkü ilk doğan kuzular ile en son doğanlar arasında 1.5 aylık bir yaş farkı vardır.

Kuzu Büyütme

Devam

Bu nedenle kuzuların büyüme ve gelişme durumlarına göre 2 veya 3 gruba ayrılarak 10 veya 15 gün aralıkla süttten kesilmeleri yerinde olur.

Kuzular ve özellikle damızlığa ayrılanların mutlaka meraya çıkarılmaları, açık havada ve hareketleri sınırlandırılmaksızın büyütölmeleri gerekir.

Bu nedenle kuzular 1-2 haftalık yaştan itibaren ağıla yakın bir meraya veya hiç değilse avluya çıkartılmalıdır.

Süttten kesimden sonra kuzular daha uzak meralara götürölebilirler.

Kuzu Büyütme

Devam

- ⌘ Kuzular en geç 2 haftalık yaştan itibaren yem yemeye alıştırmalıdır.
- ⌘ Koyunlar meraya çıktıktan sonra kuzulara kaliteli kuru ot veya daha da iyisi kuru yonca verilir.
- ⌘ Daha sonra avluya veya meraya çıkartılan kuzulara dönüşlerinde su içirildikten sonra karma yem verilir.

Kuzu Büyütme

Devam

Karma yem 3 kısım yulaf veya arpa kırması veya ezmesi ile 1 kısım ayçiçeği veya keten tohumu küspesinden oluşturulabilir.

Yağlı tohum küspesi bulunamıyorsa 1 kısım dane yem kırma veya ezmesi ile 1 kısım kepek karıştırılır ve buna bir miktar tuz ilave edilerek kuzulara verilir.

Başlangıçta hayvan başına 30-40 g kesif yem verilir, bu miktar her hafta 30-40 g olmak üzere 150-200 g a kadar artırılır ve bu yemlemeye 1 yaşına kadar devam edilir.

Kuzu Büyütme

Devam

- ⌘ Kuzular 2 aylık yaştan sonra meradan yeterince yararlanmaya başlarlar ve meradan en iyi olasılıkla ancak kaba yem ihtiyaçlarını karşılayabilirler.
- ⌘ Bu nedenle iyi bir büyüme sağlamak için kuzulara mera dönüşünde karma yem de verilmelidir.
- ⌘ Damızlık olmayacak erkek kuzular süttten kesildikten sonra satılırlar.
- ⌘ Bu kuzuların da yukarıda belirtilen şekilde hareket ettirilip, yemlenmeleri süttten kesim çağında daha yüksek canlı ağırlığa ulaşmalarını sağlar.

Kuzu Büyütme

Devam

Yetiştiriciler bu yaştaki kuzuları genellikle loş ağıllarda, hiç dışarıya çıkartmadan kaynamış buğday ile beslemektedirler.

Bu tip bir besleme o yaştaki kuzuların dahi yağlanmalarına neden olmaktadır. Halbuki kuzuların daha fazla et bağlayacak şekilde büyütülmeleri ve daha yüksek fiyatla satılması esastır.

Sütten kesim çağına kadar uygun biçimde büyütülen damızlık fazlası erkek kuzular bundan sonra 2 ay süre ile yoğun bir besiyeye alınarak 16-20 kg olan ağırlıkları 30-35 kg'a kadar çıkarılabilmektedir.

Kuzu Büyütme

Devam

- ⌘ Bu nedenle erkek kuzuların süttten kesim çağında kesilmeyip besiyeye alınmaları tavsiye edilir.
- ⌘ Fakat besiyeye karar verilmeden önce pazarın talep ettiği karkas ağırlığı da dikkate alınmalıdır Doğu Anadolu Bölgesinde ise damızlık fazlası erkek kuzular yaklaşık 1.5 yaşa ulaştıklarında toklu olarak satılmaktadırlar.
- ⌘ Kuzuların doğdukları yıl satılmayıp, toklu olarak satılmasından beklenen kazanç yapılan masrafları karşılamaz.

Kuzu Büyütme

Devam

Ayrıca kuzuların iki yıl üst üste meradan yararlandırılması meradaki aşırı otlatma sorununu daha da ağırlaştırmaktadır.

Dişi kuzuların hemen tamamı yukarıda belirtildiği şekilde büyütülerek sürüden ayıklanan yaşlı, kısır ve düşük verimli koyunların yerine damızlık olarak sürüye katılırlar.

İhtiyaç fazlası kuzular ise damızlık olarak satılırlar.

KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE DAMIZLIK SEÇİMİ

- ‡ **Damızlık seçiminin amacı;** gelecek kuşaklarda, üzerinde durulan karakter/ler bakımından verimliliği artırmaktır.
- ‡ Bunu sağlamak için, söz konusu karakter bakımından üstün genotipik yapıya sahip hayvanlara döl verme şansı tanınarak diğerlerinin sürüden çıkarılmasına **damızlık seçimi veya seleksiyon** adı verilir.
- ‡ Damızlığa ayrılacak üstün nitelikli hayvanların belirlenebilmesi, bu hayvanların üzerinde durulan verimler bakımından performanslarının tespiti ile mümkündür.

KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE DAMIZLIK SEÇİMİ

Devam

Bunun için ise hayvanların tek tek tanınabilmesi gereklidir.

Küçük sürülerde hayvanlar yetiştirici veya bakıcılar tarafından tanınabilirlerken, büyük sürülerde bu ancak koyunların numaralanması ile mümkün olur.

Numaralama; kulağa çentik açarak, plastik ve/veya metal numara takarak, kulak içerisine dövme Őeklinde numara iŐlenerek (tetovir), kolye ya da bilezik ile veya chip takarak yapılabilir.

Bu numaralama yöntemlerinden en güvenilir olanı tetovir ile numaralamadır.

KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE DAMIZLIK SEÇİMİ

Devam

- ⌘ Numaralanan hayvanların üzerinde durulan verimlerle ilgili bilgileri özel kartlara veya sürü defterine işlenir.
- ⌘ Damızlık seçiminde söz konusu bilgilerden yararlanılarak üstün genotipik yapıya sahip olanların tahminine çalışılır.
- ⌘ Bu bölümde koyun yetiştiriciliğinde önemli olan et, süt, yapağı ve döl verimlerinin ıslahında izlenecek yollar ve dikkat edilecek hususlara değinilecek, böylece yetiştirici tarafından da kullanılabilen kriterlerin verilmesine çalışılacaktır.

KOYUN YETİŞTİRİCİLİĞİNDE DAMIZLIK SEÇİMİ

Devam

Koyunculuk işletmelerinin gelirleri kuzu, süt, yapağı ve damızlıktan çıkarılan (ayıklanan) koyunların satışından sağlanmaktadır.

Üretimin amacı mümkün olan en yüksek geliri sağlamak olduğuna göre, koyunculuk iŐletmelerinde gelirlerin artırılmasının yolunun kuzu, süt, yapağı üretiminin miktar ve niteliğinin artırılmasına, bu ürünlerin mümkün olan en düşük girdi ile üretilmesine bağlı olduğu anlaşılır.

Döl Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

- ⌘ Kuzu satışlarından elde edilen gelirler koyunculuk işletmelerinin toplam geliri içerisinde en büyük bölümü oluşturur.
- ⌘ Bu nedenle sürüden bir yıl içerisinde doğan ve pazarlama çağına kadar büyütülebilen kuzu sayısının artırılmasının yolları aranmalıdır.
- ⌘ Kuzu sayısının artırılması denildiğinde ilk akla gelen çözüm **döl verim özelliklerinin ıslahı** olmaktadır.

Döl Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

Fakat döl verim özelliklerinin kalıtım dereceleri genellikle düşüktür.

Kısaca bu özellikler bakımından sürüdeki hayvanlar arasındaki fenotipik farklılıklar büyük ölçüde çevre koşullarının etkisi altında bulunduğundan, söz konusu özellikler bakımından diğerlerinden üstün olmaları nedeni ile damızlığa ayrılan hayvanların genotipik olarak da üstün olmaları olasılığı azdır.

Döl Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

⌘ Yani döl verimine ilişkin özellikler bakımından yapılacak seleksiyonla sağlanacak ilerleme çok yavaş olur. Buna rağmen gerek erkek, gerek dişi damızlıkların seçiminde ikiz ve üçüz doğmuş kuzulara öncelik verilmesi, böylece döl veriminde az da olsa ilerleme sağlanmasına çalışılmalıdır.

⌘ Koyun sürülerinde bir yılda elde edilen kuzu sayısını, damızlık koyunların çoğuz kuzulama özellikleri yanında bir yılda iki veya iki yılda üç kez kuzulama yetenekleri belirlemektedir.

Döl Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

Bu nedenle, sağlanacak ilerleme az da olsa döl verimi bakımından damızlık seçiminde çeşitli mevsimlerde kızgınlık gösterip doğurabilen, yani çiftleşme mevsimleri uzun olan koyunların dölllerine öncelik verilmesi gerekir.

İlk kızgınlıklarını erken yaşta gösteren ve doğdukları yıl damızlıkta kullanılabilecek kondisyona ulaşan kuzuların genellikle döl verimi de yüksek olmakta, bu nedenle damızlık seçiminde bu kuzulara öncelik verilmesi tavsiye edilmektedir.

Döl Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

Döl verim özelliklerinin daha çok çevre koşullarının etkisi altında olması, koyun yetiştiriciliğinin karlılığında bakım ve yönetimin (çevresel düzenlemeler) önemini artırır.

Flushing uygulanması, yılda iki veya iki yılda üç kuzulatma ve doğan kuzuların en az telefata pazarlama çağına ulaştırılması için gerekli yönetsel önlemlerin alınması ve uygulanması ile kuzu satışından elde edilecek gelirler artırılabilir.

Döl verimindeki artışın karlılık yanında seleksiyon üstünlüğü ve seleksiyon entansitesinin artırılmasına olanak sağladığı ve böylece genetik ilerlemenin artırılabilirdiği de unutulmamalıdır.

Döl Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

- ⌘ Döl verimi bakımından koçların seçimi de çok büyük öneme sahiptir.
- ⌘ Koçlar, kendi döl verimleri olmadığından dolayı seleksiyondan ve döl kontrolünden yararlanılarak seçilirler.
- ⌘ Koçların testislerinin çeşitli ölçüleri (çap, çevre, hacim, ağırlık vb.) ile dölllerinin döl verimi arasında oldukça yüksek korelasyonlar bulunduğundan seçimlerinde bu özelliklerden yararlanılmaktadır.

Büyüme ve Et Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

- ⌘ Kuzuların doğumlarını izleyen ilk 24 saat içerisinde tartılarak doğum ağırlıklarının belirlenmesi gereklidir.
- ⌘ Kuzular süttten kesildiklerinde tekrar tartılarak, doğum ile süttten kesim arasında geçen süre içerisindeki canlı ağırlık kazançları, bundan yararlanarak da büyüme ve gelişme güçleri belirlenir.
- ⌘ Bu dönemdeki canlı ağırlık kazancı ayrıca ananın süt veriminin kabaca tahmininde de kullanılabilir.

Büyüme ve Et Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

Kuzunun cinsiyeti ve doğum tipi de (tek, ikiz, çoğuz) süttten kesim ağırlığını etkilemektedir. Süttten kesim çağında erkek kuzular dişilere, tek doğanlar ise ikiz ve çoğuz doğmuş olanlara göre daha ağır olmaktadır.

Damızlık seçimi sırasında özellikle doğum tipinin etkisi ile ortaya çıkan canlı ağırlık farklılıkları dikkate alınmalı ve bu etki istatistik yöntemlerle giderilmelidir.

Böylece çoğuz doğmuş kuzulara da damızlık olma şansı verilmiş olmaktadır.

Büyüme ve Et Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

- ↳ Sütten kesim çağından kasaplık çağa kadar olan büyüme hızı ve bu dönemde 1 kg canlı ağırlık artışı için yem tüketimi de damızlık seçiminde kullanılacak önemli göstergelerdir.
- ↳ Kasaplık çağa kadar performansları belirlenen kuzuların genel görünümü değerlendirildikten sonra göğüs kemiği, bel, sağrı ve kuyruk sokumu kavram noktaları yoklanarak karkas özelliklerinin tahminine çalışıldıktan sonra damızlık olup olmayacaklarına karar verilir.

Büyüme ve Et Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

Hayvanların kesilip yüzüldükten, baş ve ayakları ayrıldıktan sonra böbrekler dışındaki iç organları çıkarılmış olan gövdelerine **karkas** adı verilir.

Gelişme ve et verimi yönünde yapılacak seleksiyon ve damızlık seçiminde kuzuların karkas özellikleri üzerinde de önemle durulmalıdır.

Büyüme ve Et Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

- Canlı ağırlıkları yüksek olan kuzuların karkas ağırlıkları da fazla olur.
- Fakat her ırk için optimum bir kesim ağırlığı olduğu, bu ağırlıktan sonra yağlanmanın hızlandığı, yağ oranı yükselen karkasların kalitelerinin gerilediği unutulmamalıdır.
- Karkas kalitesinin belirlenmesinde en önemli kriter olan yağlılık ile canlı ağırlık artışı ve yemden yararlanma gibi gelişme özelliklerinin kalıtım dereceleri genellikle düşük ve orta düzeydedir.

Büyüme ve Et Verimi Bakımından Damızlık Seçimi

Devam

Karkas özelliklerinin belirlenebilmesi için hayvanın kesilmesi gerekmektedir.

Gerek kalıtım derecesi düşük karakterler gerek hayvanın kesiminden sonra belirlenebilecek karakterler bakımından damızlık seçiminde döl kontrolünden yararlanmak zorunludur.

Bu nedenle karkas özelliklerine yönelik damızlık seçiminde daha ağır, but, sırt ve bel gibi değerli parçalarının ağırlık ve oranları yüksek, yağ oranı düşük, et/kemik oranı yüksek karkaslar üreten kuzuların babalarına öncelik verilmelidir.